

דעם 12טן אויגוסט 1952 – די נאַכט פֿון די דערהרגעטע פֿאַעטן

Den 12:e augusti 1952 – de mördade poeternas natt

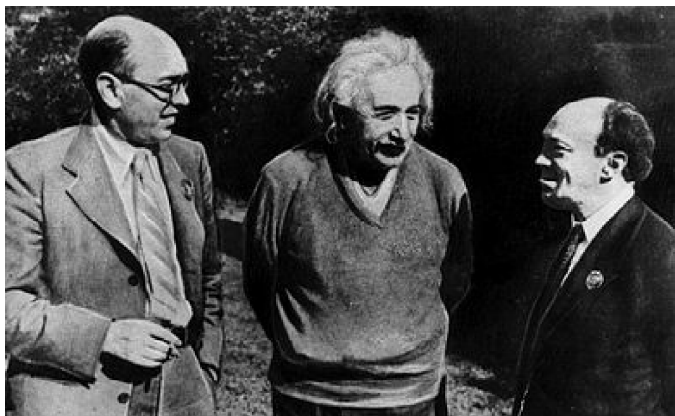
Det skedde för 65 år sedan i Moskva

Den natten avrättades 13 jiddischförfattare och andra judiska intellektuella efter en rättegång, som då redan pågått i tre år. Anklagelserna var illojalitet mot Sovjetunionen, borgerlig nationalism respektive kosmopolitism samt det än mer bisarra, nämligen avsikten att upprätta en judisk republik på Krim för att tjäna Förenta Staternas intressen.

Det där med borgerlig nationalism samtidigt med kosmopolitism var en klassisk sovjetisk anklagelse mot judar.

Upprinnelsen

Under kriget mot Nazityskland hade Stalin skapat ett flertal s.k. antifascistiska kommittéer och bland dem även en judisk sådan. Kända författare och kulturpersoner som Ilja Ehrenburg, Leib Kvitko, David Bergelson, Peretz Markish och David Hofstein gav tyngd åt organisationen. Ordförande var skådespelaren Solomon Michoels, som tillsammans med författaren Itzik Feffer reste till USA för att söka stöd för den allierade Sovjetunionen. De träffade kända personer som Albert Einstein och mobiliserade stora människoskaror i de större städerna och fick in mer än 30 miljoner dollar.

Itzik Feffer, Albert Einstein och Solomon Michoels i USA 1943

Många av kommitténs medlemmar var jiddischaktivister, som också vände sig till sovjetiska myndigheter för att be om hjälp till de många judar som flytt från naziokuperade områden. Ehrenburg hade tillsammans med journalisten David Grossman samlat in dokumentärt material om nazisternas och deras lokala kollaboratörers övergrepp i Ukraina eller andra sovjetterritorier i "Den svarta boken", vilken aldrig fick publiceringstillstånd.

Dessa ansträngningar skulle dock visa sig ödesdigra efter kriget. Stalin misstänkte att sovjetjudarnas lojalitet skulle gälla den nya staten Israel, västländerna och USA och han beslöt att upplösa den judiska antifascistiska kommittén och låta avrätta dess medlemmar. Michoels dödades 1948 i en fingerad bilolycka utanför Minsk.

En av förgrundsgestalterna inom jiddischlitteraturen, Der Nister (Pinchus Kahanovich), arresterades 1949 och dog i ett okänt fängelse 1950.

Slutet

En process mot medlemmar i den antifascistiska kommittén inleddes 1949 och kom att vara i tre år.

Bland dem fanns några av de mest framstående jiddischförfattarna som David Bergelson, Peretz Markish, Itzik Feffer, Leib Kvitko och David Hofstein samt även skådespelaren Benjamin Zuskin.

De tretton åtalade förhöordes och torterades, men både domare och åklagare hade svårt att hitta något som stärkte anklagelserna. Några erkännanden kunde man heller inte pressa fram. Stalins ursprungliga avsikt var att föra en skådeprocess men den blev sluten och hemlig. I juli månad föll domarna, varav samtliga, med ett undantag, var dödsdomar. Dessa verkställdes den 12 augusti 1952. Det innebar också dödsstöten för det judiska livet i Sovjet. All jiddischlitteratur avlägsnades från bibliotek och boklådor för att brännas. Tryckpressar med hebreiska typer förstördes. 450 judiska författare, skådespelare, konstnärer och musiker sattes i läger och endast ett fåtal kunde så småningom återvända. På radion hördes inte ett enda ord på jiddisch, ingen sång eller ens ett judiskt namn. Bara ordet jude blev som ett fult ord eller svordom.

“Mördarna i vita rockar”

Stalin skulle inte leva längre än till mars följande år men hann ändå initiera kampanjen mot den så kallade läkarkomplotten, där judiska läkare anklagades för att planera att mörda ledande personer i Kreml samt för spioneri. Men “Nationernas fader”, “Mannen av stål” Josef Vissarionovitj Djugazvili, dog den 5 mars 1953 och redan samma månad avskrevs anklagelserna som grundlösa.

Det var först genom Chrustjovs avslöjande under den 20:e partikongressen i februari fyra år senare som de anhängiga till de avrättade jiddischförfattarna fick veta vad som hänt dem.

Den första tidning som offentliggjorde Chrustjovs sensationella tal var för övrigt den polska jiddischtidningen Folkshtime.

Början var bättre än slutet

Slutet på en levande jiddischkultur blev fruktansvärt och det judiska livet i Sovjetunionen skulle aldrig hämta sig. Den sovjetiska politiken visavi judarna var nyckfull och även beroende av yttre faktorer som relationen till Israel respektive de egna allierade i arabvärlden.

Man kan dock konstatera att revolutionen 1917 till en början medförde vissa förbättringar för de ryska judarna. Men det var ingen slump att staten till en början främjade jiddisch som det judiska folkets språk. Därigenom kunde man också motarbeta hebreiskan som ett utslag av religion. Yevseksiya, det sovjetiska kommunistpartiets judiska avdelning, arbetade aktivt och framgångsrikt för att utrota det specifikt judiska livet i Sovjet.

F.f.